

ЧЕСТЬ І ЗАКОН

**Щоквартальний
науково-практичний
журнал**

Видання засноване у 2001 р.

Журнал зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (Свідоцтво КВ № 5164 від 29.05.2001 р.)

Засновник – Головне управління внутрішніх військ МВС України
м. Київ, вул. Народного ополчення, 9а

тел.: (044) 271-59-71

тел./факс: (044) 277-30-21

Друкується за постановою Вченої ради
Військового інституту внутрішніх військ
МВС України
(протокол № 12 від 10.07.2003 р.)

Голова координаційної ради
Олександр Тимофійович Кіхтенко,
генерал-лейтенант

Члени координаційної ради:

Богдан Іванович Пилипів, *генерал-майор*;
Василь Степанович Молдавчук, *полковник*;
Степан Тимофійович Полторак, *полковник*;
Валерій Іванович Рудницький, *полковник*

Відповідальний редактор

Олександр Васильович Лавніченко, *полковник*,
кандидат військових наук

Редакційна колегія:

Василь Максимович Телслим, *генерал-лейтенант, доктор військових наук, професор*;
Володимир Іванович Шарій, *генерал-майор доктор військових наук, професор*;
Іван Онопрійович Кириченко, *доктор військових наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України*;
Олександр Миколайович Шмаков, *доктор військових наук, професор*;
В'ячеслав Петрович Городнов, *доктор військових наук, професор*;
Володимир Ігорович Пелепейченко, *доктор технічних наук, професор*;
Іван Григорович Радванський, *полковник, кандидат педагогічних наук, доцент*;
Юрій Павлович Бабков, *полковник, кандидат технічних наук, доцент*;
Микола Олексійович Ніколаєв, *кандидат технічних наук, старший науковий співробітник*;
Анатолій Васильович Ковтун, *полковник, кандидат технічних наук, доцент*;
Володимир Вікторович Сисоєв, *полковник, кандидат технічних наук, доцент*;
Валерій Павлович Якубчик, *полковник юстиції*

ЗМІСТ

CONTENTS

Державна безпека України		State Security of Ukraine	
І.О. Калінін		I.O. Kalinin	
Задача оптимізації бойового порядку системи спостереження при організації контрдиверсійної та контртерористичної охорони об'єктів.....	3	Mission of optimizing of observation arrangement array withing conterdiversionary and antiterrorist protection of installions.....	3
Будівництво внутрішніх військ і правоохоронних органів		Constructing the Interior Forces and Law and Order Agencies	
В.В. Мальнев, В.Г. Дундуков, І.Ф. Ролін		V.V. Malnev, V.G. Dundukov, I.F. Rolin	
Підстави щодо вибору напрямків реформування системи тилового забезпечення внутрішніх військ МВС України.....	6	Reasons for selection the directias of reforming the logistics of the Interior Forces, Ukraine.....	6
Військова кібернетика, системи управління та зв'язок		Military Cybernetics, Control and Communications Systems	
В.П. Городнов		V.P. Gorodnov	
Оцінка достатності вибірки при підготовці статистичних рішень по керуванню життєдіяльністю військ (сил).....	12	The evaluation of sample sufficiency in time of preparation statistical decisions for activities of troops (forces).....	12
С.А. Бабак		S.A. Babak	
Шляхи автоматизації управління з'єднаннями, частинами і підрозділами внутрішніх військ при організації та під час виконання службово-бойових завдань.....	18	Ways of automation of control over units and subunits in the Interior Forces within organization and execution of combat missions.....	18
В.П. Гордійчук		V.P. Gordychuk	
Стан та напрямки розвитку системи радіозв'язку у внутрішніх військах МВС України.....	22	Current level and ways of improvement of means of radio-communications in the Interior Forces, Ukraine.....	22
Озброєння і військова техніка, спеціальні засоби		Armament defence technology, special assest	
Ю.М. Черніченко, О.І. Біленко		U.M. Chernechenko, A.I. Bilenko	
Обґрунтування необхідності створення снайперської гвинтівки для військ охорони правопорядку.....	29	About necessity of creation of a sniper rifle for police formations.....	29
Всебічне забезпечення службово-бойової діяльності внутрішніх військ і правоохоронних органів		All-Round Providing of Service Activities of the Interior Forces and Law Machinery	
С.О. Каплун		S.O. Kaplun	
Удосконалення форм і методів підготовки особового складу внутрішніх військ МВС України до дій в умовах надзвичайних ситуацій техногенного характеру.....	33	Improvement of forms and methods of personnel training under conditions of tehnogetic emergency.....	33
Філософсько-правові та морально-психологічні проблеми службово-бойової діяльності внутрішніх військ і правоохоронних органів		Psychological, Legal and Filosofic Problems in Conducting Service Activities of the Interior Forces and Law Machinery	
І.І. Приходько		I.I. Prykhodko	
Створення психологічних профілів офіцерів-спеціалістів тилового та технічного забезпечення внутрішніх військ МВС України.....	38	Formation of psychological profiles of logistics and supply officers of the Interior Forces, Ukraine.....	38
Л.П. Непіпенко		L.P. Nepipenko	
Аспекти формування політичної культури офіцера внутрішніх військ.....	42	Aspects of Forming Political Culture of the Interior Forces Officer.....	42
Короткі повідомлення.....	50	Short Reports.....	50

УДК 37.035.7 – 057.36

І.І. Приходько, к.психол.н.

СТВОРЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОФІЛІВ ОФІЦЕРІВ-СПЕЦІАЛІСТІВ ТИЛОВОГО ТА ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК МВС УКРАЇНИ

*Розглянуто особливості професійної діяльності військових спеціалістів профілів
тилового та технічного забезпечення внутрішніх військ МВС України.*

Проблема професійної придатності людини до різних видів діяльності завжди була в центрі уваги різних галузей науки. Особливого значення вона набуває тоді, коли діяльність людини проходить в екстремальних умовах. До таких видів праці належить професійна діяльність військовослужбовців, яка потребує не тільки професійної освіти, але й сформованого комплексу професійно важливих якостей. Реформування силових структур, істотні зміни змісту професійної діяльності військових фахівців різного профілю, а також необхідність і готовність ефективно виконувати професійні обов'язки у звичайних та екстремальних умовах вимагають від офіцера постійної напруженості психічних і фізичних ресурсів.

Різноманітні аспекти проблеми вивчення професійної діяльності військовослужбовців знайшли своє втілення у наукових працях таких найвидатніших психологів і лікарів: Б.Ф. Ломов, К.К. Платонов, В.О. Бодров, Ю.Л. Трофімов, О.А. Боченков, О.М. Глушко, Л.Г. Лаптев, М.В. Макаренко, А.Г. Маклаков, С.В. Чермянін та ін. Переважно об'єктом спеціального дослідження були професії, де взаємодія "суб'єкт – об'єкт" праці відбувається в системі "людина – техніка": льотчики, космонавти, пожежники, оператори різноманітних систем. Однак особливості професійної діяльності військових спеціалістів служб тилового та деяких профілів технічного забезпечення з урахуванням специфіки їхньої праці у звичайних і екстремальних умовах не були предметом спеціального вивчення.

У зв'язку з цим було проведено дослідження особливостей професійної діяльності військових спеціалістів деяких профілів тилового та технічного забезпечення внутрішніх військ МВС України. Його основною метою стало розроблення психологічних профілів (системно-структурних моделей) спеціалістів тилового та технічного забезпечення внутрішніх військ МВС України на підставі даних комплексних

динамічних психодіагностичних досліджень і вивчення особливостей професійної діяльності. У дослідженні використовувалися такі методи: теоретичний аналіз проблеми дослідження, акмеографія, бесіда, спостереження, експертна оцінка, методи математично-статистичного оброблення й аналізу даних з використанням ПЕОМ.

У дослідженні взяли участь 259 курсантів (набір 1994–1997 рр.), які навчалися у Військовому інституті внутрішніх військ МВС України за спеціальностями: "організація загальновійськового тилового забезпечення" (ОЗТЗ), "експлуатація і ремонт артилерійського озброєння" (ЕРАО), "забезпечення автомобільних підрозділів" (ЗАП), "бойове забезпечення мотострілецьких підрозділів" (БЗМП).

Розвиток Збройних Сил (поява великої кількості нових військових спеціальностей, істотні зміни умов і характеру військової праці, розширення інформаційної сфери, розвиток інноваційних військових технологій тощо) обумовив нагальну необхідність у проведенні професійного психологічного відбору військовослужбовців у різних видах і родах військ, його інтенсивне розроблення і пошук шляхів удосконалення.

Теоретичний аналіз проблеми дослідження показав, що професійний відбір є складною комплексною науковою проблемою, яка розробляється в межах ергономіки, психології, педагогіки, медицини та інших наук. Це зумовило виділення у структурі відбору відносно самостійних компонентів: психологічного, медичного, соціального, педагогічного.

Протягом багатьох років формувалися та застосовувалися різні підходи до вивчення професійної діяльності і проведення професійного психологічного відбору. Загальнотеоретичні аспекти проблеми дослідження розглядалися у працях найвидатніших психологів: К.О. Абульханової-Славської, Б.Г. Ананьева, О.М. Леонтьєва, Б.Ф. Ломова, С.Л. Рубінштейна,

В.Д. Шадрикова та ін. Вагомий внесок у розуміння психофізіологічної сутності професійної діяльності мали дослідження П.К. Анохіна, І.П. Павлова, І.М. Сеченова, О.О. Ухтомського та ін. Всебічному вивченню різних видів професій присвячено дослідження відомих учених у галузі психології праці й інженерної психології: В.Д. Небиліцина, В.П. Зінченка, А.О. Крилова, Ю.Л. Трофімова, С.П. Бочарової, О.М. Іванової та ін. Значна увага приділялася виявленню закономірностей і науковому обґрунтуванню принципів професійного психологічного відбору (В.О. Бодров, Б.В. Кулагін, Є.О. Мілерян, М.В. Макаренко, К.К. Платонов, Б.Л. Покровський та ін.).

Сучасний професійний психологічний відбір розглядається як система, що має свою структуру і складається з певних послідовних етапів (В.О. Бодров, М.В. Макаренко, К.К. Платонов та ін.). Він заснований на вивченні конкретної спеціальності, виявленні сукупності основних, найстабільніших професійно важливих якостей, які є необхідними і достатніми для досягнення ефективності праці, а також визначенні рівня їх розвитку у людини. У результаті відбору виявляється професійна придатність кандидата. Для цього використовують педагогічні, психологічні, медичні критерії, а також п'ять основних принципів, які складають висновок: монофакторний, критеріальний, компенсаторний, компенсаторно-критеріальний і поліфакторний (О.А. Боченков, О.М. Глушко, Є.Б. Науменко).

Основним методом психологічного вивчення професійної діяльності є професіографія і її сучасний напрямок – акмеографія. Його застосування дозволяє найоб'єктивніше встановити ступінь відповідності індивідуально-психологічних якостей особи вимогам професії з урахуванням акмеологічних інваріантів – мотивації особи, що дозволяє досягти оптимального рівня професійного розвитку, самовдосконалення і самореалізації спеціаліста (К.О. Абульханова-Славська, О.О. Бодальов, А.О. Деркач, Є.О. Климов, Л.Г. Лаптев та ін.) [1].

Подальший розвиток системи професійного психологічного відбору військовослужбовців сучасні дослідники бачать у розробленні нових методів оцінки особистісних рис, моделюванні екстремальних ситуацій і вдосконаленні психодіагностичних методик (В.О. Бодров, Б.В. Кулагін, В.В. Нечипоренко, В.Д. Шадриков та ін.), а також у використанні психогенетичного підходу та імунологічних показників для оцінки і прогнозування професійного відбору (О.Т. Давидов, О.В. Старченко, С.М. Чарухілова).

Проблема оптимізації професійного психологічного відбору – військовослужбовців перебуває в центрі уваги не тільки вітчизняних, але й зарубіжних спеціалістів [2]. Найудосконаленіші системи відбору розроблено в арміях США і Франції, вони беруться за основу і широко використовуються сьогодні переважно більшістю країн світового співтовариства (D.R. Evans, E.E. Ghiselli, E.A. Lauschner, J.E. Morsh, R.L. Want та ін.). Іноземними фахівцями відзначається позитивний ефект упровадження психологічних методів відбору, а їх широке застосування забезпечує більш раціональний розподіл особового складу і створює умови для значної економії коштів.

На жаль, залишаються невивченими особливості професійної діяльності окремих військових спеціальностей, зокрема, тилового і деяких профілів технічного забезпечення; не розроблено системи критеріїв оцінки та прогнозування професійної придатності кандидатів для навчання за певними спеціальностями і подальшої військово-професійної діяльності.

Аналіз професійної діяльності військовослужбовців різних спеціальностей дозволив установити: 1) всі види військових фахівців мають характерні загальні ознаки; 2) специфічні особливості конкретної професії відбиваються у меті, завданнях, функціях, результатах військової праці, змісті та технології реалізації; 3) діяльність військовослужбовців проходить у повсякденних і бойових (екстремальних) умовах.

У процесі порівняльного системно-структурного аналізу професійної діяльності військових спеціалістів з ОЗТЗ, ЕРАО, ЗАП, БЗМП було визначено методологію праці, загальні компоненти структури діяльності (організаційно-управлінський, психолого-педагогічний і творчо-інноваційний), а також специфічні складники, що відбивають безпосередню предметну сутність конкретної професії [3]. Для військового менеджера такою є економічна діяльність, для спеціалістів технічної спрямованості (ЗАП, ЕРАО, БЗМП) – техніко-експлуатаційна. Це дозволило об'єднати останні в єдиний блок – офіцер з експлуатації та ремонту озброєння і техніки (ЕРОТ).

Вивчення вимог, поставлених досліджуваними професіями до майбутнього фахівця, і виявлення професійно важливих якостей, якими повинні володіти військові спеціалісти з ОЗТЗ та ЕРОТ, ґрунтувалися на комплексі методів, де центральне місце займали акмеографія та експертна оцінка. З цією метою насамперед було

діяльності, а також відбито логічні взаємозв'язки мети, завдань, соціально-психологічних функцій, результатів праці, знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей (індивідуальних, професійних та акмеологічних інваріантів) і психологічних якостей, що негативно впливають на ефективність професійної діяльності [4].

Таким чином, проведене дослідження професійної діяльності військовослужбовців внутрішніх військ МВС України дозволило зробити такі висновки.

1. Професійний психологічний відбір є безперервним керованим процесом, що включає комплекс психодіагностичних заходів щодо виявлення рівня розвитку сукупності професійно важливих якостей особи та наступного визначення професійної придатності до навчання, а також прогнозування подальшої ефективної професійної діяльності з обраної спеціальності.

2. У результаті системно-структурного моделювання професійної діяльності військових спеціалістів з організації загальновійськового тилового забезпечення і з експлуатації та ремонту озброєння і техніки, яке подано у вигляді акмеограм, виявлено й розкрито цілі, завдання, соціально-психологічні функції, результати праці, професійно-рольові характеристики (знання, вміння, навички), професійно важливі якості (індивідуальні, професійні якості й акмеологічні інваріанти) і психологічні якості, що негативно впливають на ефективність професійної діяльності, а також загальні (організаційно-управлінська, психолого-педагогічна та творчо-інноваційна) і специфічні (відповідно економічна та техніко-експлуатаційна) види діяльності.

3. Загальними професійно важливими якостями спеціалістів досліджуваних професій є такі: нервово-психічна стійкість, висока адаптивність до діяльності у звичайних та екстремальних умовах; оптимальний рівень комунікативних і моральних якостей, організаторських здібностей, фізичної підготовленості; дисциплінованість, вимогливість та ін. Офіцер-організатор загальновійськового тилового забезпечення повинен мати високий рівень розвитку аналітико-конструктивного та репродуктивного типів мислення, довгострокової пам'яті, когнітивних здібностей, функцій

довільної уваги; офіцер з експлуатації та ремонту озброєння і техніки – високий рівень розвитку технічного мислення, достатній обсяг оперативної та довгострокової пам'яті, гарне переключення та стійку концентрацію уваги при наявності зовнішніх перешкод.

4. Установлено закономірну динаміку мотивації професійного вибору курсантами спеціальностей "організація загально-військового тилового забезпечення" й "експлуатація та ремонт озброєння і техніки": на початкових етапах навчання у ВВНЗ переважають соціальний і "матеріальний" типи мотивації, наприкінці навчання збільшується питома вага змістовно-розумової професійної мотивації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Приходько І.І. Акмеологический подход к анализу профессиональной деятельности военнослужащих // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків: ХХІІІ, 1999. – № 11. – С. 50-56.

2. Приходько І.І. Стан проблеми професійного психологічного відбору військовослужбовців в Україні та в зарубіжних країнах // Наук. вісн. ХДПУ. Психол. науки. – Харків: ХДПУ, 1998. – Вип. 1. – С. 113-118.

3. Приходько І.І. Методологічні аспекти психологічного вивчення професійної діяльності військовослужбовців різних спеціальностей // Наук. записки Харк. військ. ун-ту. Соціальна філософія, педагогіка, психологія. – Харків: ХВУ, 1999. – Вип. 2. – С. 97-102.

4. Приходько І.І. Системно-структурное моделирование профессиональной деятельности офицера-организатора общевойскового тылового обеспечения // Вісн. Харк. нац. ун-ту. Сер. Психологія. – Харків: ХНУ, 2000. – № 472. – С. 125-128.

Стаття надійшла до редакції 07.06.2003 р.